

ЗАКОНОДАВЧЕ УПУЩЕННЯ: НОРМАТИВНІ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА УСУНЕННЯ

Колодій Анатолій Миколайович,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Тернавська Вікторія Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу
дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У конституційно-правовій теорії і практиці відсутність чи неналежне правове регулювання суспільних відносин називають законодавчою прогалиною, законодавчим упущенням, законодавчим вакуумом тощо. У статті досліджується сутність категорії «законодавче упущення» та його співвідношення з суміжним поняттям «юридична прогалина», що по суті становлять вади правотворчості. Вважається, що законодавче упущення не можна ототожнювати із законодавчою прогалиною, оскільки законодавче упущення існує у сфері функціонування найбільш важливих суспільних відносин, тому являє собою конституційний делікт, що полягає в порушенні Конституції України, а тому не може бути подолане шляхом тлумачення конституційних норм та принципів.

Автори, виходячи з аналізу конституційно-правової теорії і практики, визначають законодавче упущення як порушення конституційних норм і принципів, яке виражається у незабезпеченні уповноваженими суб'єктами законодавчого підґрунтя для функціонування ефективного юридичного механізму з метою належного унормування найбільш важливих суспільних відносин, необхідність врегулювання яких прямо вимагається або передбачена Конституцією України. Законодавчі упущення виявляються не тільки у процесі професійної діяльності Конституційного Суду України, судів у системі судоустрою України, але й під час доктринального пізнання юридичних явищ. Робиться висновок, що законодавче упущення не може бути повністю подолане шляхом тлумачення конституційних норм та принципів, оскільки Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні, однак Конституційний Суд України може і зобов'язаний констатувати наявність законодавчих упущень у правовому регулюванні.

Ключові слова: правотворчість, юридичні прогалини, законодавчі упущення, конституційно-правова практика, судово-правова політика, правові засоби.

Kolodiy Anatoliy, Ternavska Viktoriia. Legislative omission: statutory and doctrinal aspects of intendment, revealing and elimination

In constitutionally-legal theory and practice the absence or improper legal regulation of social relations is called a legislative gap, legislative omission, legislative vacuum etc. The essence of the category "legislative omission" and its correlation with the adjacent notion "legal gap", which essentially constitute defects of law-making, are studied in the article. It is considered that a legislative omission cannot be equated with a legislative gap, since a legislative omission exists in the sphere of functioning the most important social relations therefore it is a constitutional delict, which consists in violating the Constitution of Ukraine and therefore cannot be overcome by interpreting constitutional norms and principles.

The authors, based on the analysis of constitutionally-legal theory and practice, define a legislative omission as a violation of constitutional norms and principles, which is expressed in the failure by authorized subjects to provide a legislative basis for the functioning an effective legal mechanism with the aim of properly regulating the most important social relations because the need to regulate them is directly required or provided for by the Constitution of Ukraine. Legislative omissions are revealed not only in the process of professional activity of Constitutional Court of Ukraine, courts in the judicial system of Ukraine, but also during doctrinal cognition of legal phenomena. It is concluded that the legislative omission cannot be completely overcome through the interpretation of constitutional norms and principles, since the Verkhovna Rada of Ukraine is the only body of legislative power in Ukraine, however, the Constitutional Court of Ukraine can and is obliged to ascertain the presence of legislative omissions in legal regulation.

Key words: law-making, legal gaps, legislative omissions, constitutional and legal practice, judicial and legal policy.

У процесі удосконалення механізму правового регулювання суб'єкти правотворчої діяльності приймають правові акти, однак більшість з них є актами про внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів. Натомість більшість первинних законів залишаються на рівні законопроектів. У конституційно-правовій теорії і практиці такі негативні явища у праві називають законодавчою прогалиною, законодавчим упущенням, законодавчим вакуумом тощо.

Проблематика юридичних прогалин аналізується у правовій доктрині сучасних держав, однак єдиного підходу до визначення поняття «юридична прогалина» та шляхів їх заповнення немає. Так, німецький правознавець Карл Енгіш визначає законодавчі прогалини як відсутність конкретних правил для певної форми поведінки, що можуть бути навмисні (політико-правові прогалини) і несвідомі, а також первинні та вторинні [1]. У правовій доктрині Грузії поняття юридичної прогалини інтерпретується як «питання, що потребує розгляду і вирішення, однак не забезпечено і не регулюється жодною правовою нормою» та класифікується на видимі і невидимі, первинні і вторинні прогалини [2, с. 140]. Наявність невидимої прогалини відома законодавцю, але він свідомо не виправляє цю ваду і дає зрозуміти, на думку Г. Горадзе, що ключ до вирішення проблеми лежить в етиці, а не в законі (чи іншому правовому акті) [2, с. 140].

Враховуючи те, що правова доктрина так чи інакше сприймається в конституційній юриспруденції [3, с. 6], Г. Христова наголошує, що «лише незначна частина конституційних судів розглядає правові прогалини внаслідок повної бездіяль-

ності законодавця або іншого суб'єкта нормотворчості («безумовне упущення»). Більшість з них здійснює конституційний контроль стосовно законодавчих прогалин лише як наслідок *неналежної дії* (а не бездіяльності) законодавця («*відносне упущення*»), тобто в останньому випадку конституційному контролю підлягає закон або інший правовий акт, який характеризується відсутністю (недостатністю) правового припису або групи приписів [4, с. 139-143]. Однак суддя Конституційного Суду України О. Первомайський в окремій думці у справі № 1-252/2018(3492/18) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15⁻¹, 26 Закону України «Про кінематографію» зазначив, що «відсутність усупереч Конституції України належного законодавчого врегулювання відносин із притягнення особи до юридичної відповідальності може бути кваліфікована не як законодавча прогалина (лакуна), вади існування якої може бути подолано під час правозастосування, а як законодавче упущення (*legislative omission*), наявність якого є порушенням Основного Закону України. Існування законодавчого упущення (*legislative omission*) в унормуванні відносин із притягнення особи до юридичної відповідальності може свідчити про ілюзорність конституційних гарантій, установлених пунктами 1, 22 частини першої статті 92 Основного Закону України» [5]. Крім того, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 23 грудня 2022 р. № 3-р/2022 визнав, що «невиконання державою позитивних обов'язків

з унормування в законі певного сегмента пенсійних відносин», не може визначатися як звичайна законодавча прогалина (лакуна), оскільки вона є порушенням Конституції України, а тому визначив таке негативне юридичне явище, як законодавче упущення (legislative omission) [6].

У цілому, лише деякі суди конституційної юрисдикції чітко розмежовують поняття «законодавча прогалина» та «законодавчі упущення», що видно з аналізу практики конституційних судів, представлено у Загальній доповіді Європейської комісії за демократію через право [3]. Визначитися із питанням співвідношення всіх цих правових явищ, що по суті становлять вади правотворчості, можливо лише шляхом ґрунтовного аналізу існуючих у правовій доктрині та конституційно-правовій практиці підходів щодо поняття, ознак, детермінантів та інших чинників, які характеризують ці правові явища, а потім, узагальнюючи зазначене та керуючись цими узагальненнями, сформулювати власне, безперечно суб'єктивне, розуміння правових явищ, що досліджуються.

Аналіз конституційно-правової теорії і практики дає нам підстави визначити *законодавче упущення як порушення конституційних норм і принципів, яке виражається у незабезпеченні уповноваженими суб'єктами (насамперед, державними органами, передусім, Верховною Радою України) законодавчого підґрунтя для функціонування ефективного юридичного механізму з метою належного унормування найбільш важливих суспільних відносин, необхідність врегулювання яких прямо вимагається або передбачена Конституцією України.*

Зазначене визначення акумулює у собі наступні ознаки:

1) є конституційним деліктом, оскільки юридичним фактом є порушення конституційних норм і принципів, внаслідок якого виникає підстава для конституційно-правової відповідальності [7, с. 141];

2) виражається у незабезпеченні уповноваженими суб'єктами (насамперед, державними органами, передусім, Верховною Радою України) законодавчого підґрунтя.

Відповідно до частини другої статті 4 Закону України «Про правотворчу діяль-

ність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX уповноваженими суб'єктами правотворчої діяльності є: 1) органи державної влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування; 4) Український народ на всеукраїнському референдумі; 5) Верховна Рада України; 6) Президент України; 7) Кабінет Міністрів України; 8) міністерства; 9) інші органи державної влади та інші суб'єкти публічного права, які згідно з законом здійснюють від імені держави правотворчу діяльність та юрисдикція яких поширюється на територію України; 10) Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, міністерства Автономної Республіки Крим; 11) голови місцевих державних адміністрацій та керівники структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій; 12) територіальна громада на місцевому референдумі; 13) органи місцевого самоврядування. Беззаперечно, що найбільш важливими суб'єктами створення зазначеного законодавчого підґрунтя є Український народ на всеукраїнському референдумі та Верховна Рада України [8];

3) відсутність законодавчого підґрунтя, необхідного для функціонування ефективного механізму правового регулювання, тобто «... системи специфічних правових засобів (інструментів), за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини, реалізуються позитивні інтереси суб'єктів права та досягаються цілі правового регулювання. Використовується також поняття «механізм юридичного регулювання», «юридичний механізм правового регулювання», які за змістовою складовою є автентичними» [9, с. 283-286];

4) механізм правового регулювання має бути створеним з метою належного унормування найбільш важливих суспільних відносин, які являють собою «стійкі зв'язки між людьми та групами людей, які мають істотне значення для існування і функціонування певної, досить великої сукупності людей; специфічний вид співіснування людей, що відображає становище соціальних суб'єктів у суспільстві, їхню роль у громадському житті. До відносин суспільних належать правові, економічні, політичні, духовні, професійні та інші різ-

новиди суспільних відносин» [10, с. 428]. При цьому, законодавчі упущення є особливо небезпечними тоді, коли вони порушують належне унормування дійсно найбільш важливих суспільних відносин. Зокрема, суспільні відносини, пов'язані з безпекою та обороною країни, здійсненням влади, функціонуванням органів держави та місцевого самоврядування, володінням, користуванням та розпорядженням власністю, правовим статусом людини і громадянина, досудовим розслідуванням, кримінальним провадженням, негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, юридичною відповідальністю тощо;

5) необхідність врегулювання найбільш важливих суспільних відносин прямо вимагається або передбачена Конституцією України. Необхідність врегулювання найбільш важливих суспільних відносин прямо вимагається Конституцією України тоді, коли у її тексті безпосередньо зазначається обов'язок прийняти закон або інший нормативно-правовий акт. Наприклад, частина друга статті 118 Конституції України регламентує, що особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України, або частина друга статті 120 Основного закону наголошує, що організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України.

Необхідність врегулювання найбільш важливих суспільних відносин передбачена Конституцією України тоді, коли у її тексті зазначається допустимість та позитивність відносно прийняття закону або іншого нормативно-правового акта. Наприклад, частина четверта та шоста статті 124 Конституції України встановлюють, що законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору; Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським Статутом Міжнародного кримінального суду [11].

Ґрунтуючись на зазначеному визначенні, можна стверджувати, що законодавче упущення не можна ототожнювати із законодавчою прогалиною, оскільки

законодавче упущення: а) є порушенням Конституції України; б) його подолання необхідне для розвитку, конкретизації та деталізації конституційних норм та принципів; в) воно існує у сфері функціонування найбільш важливих суспільних відносин; г) воно повністю не може бути подолане шляхом тлумачення конституційних норм та принципів, оскільки Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні.

Із вище сформульованого визначення стає також зрозумілим, що законодавчі упущення виявляються не тільки у процесі професійної діяльності Конституційного Суду України, судів у системі судоустрою України, але й під час доктринального пізнання юридичних явищ. Саме доктринальне пізнання дає підстави однозначно стверджувати, що законодавчими упущеннями є відсутність Законів України: «Про Український народ» (частини друга та третя статті 5 Конституції України); «Про власність Українського народу» (частини перша та друга статті 13 Конституції України); «Про місцевий референдум» (частина перша статті 38 Конституції України); «Про мирні зібрання» (стаття 39 Конституції України); «Про Президента України» (Розділ V Конституції України); «Про територіальний устрій України» (Розділ IX Конституції України); «Про комунальну власність» (стаття 142 Конституції України) та багато інших.

Досліджуючи законодавчі упущення та переслідуючи мету їх повноцінного та системного пізнання, варто звернути увагу не тільки на їх розуміння, але й на суб'єктів і порядок їх виявлення. Беззаперечно, що домінуюче та найбільш важливе місце у цьому процесі займають суди. Маються на увазі Конституційний Суд України та суди у системі судоустрою України. Говорячи про виявлення законодавчих упущень, хотілося б наголосити, що повноваження Конституційного Суду України передбачено статтями 150, 151, 151¹ Конституції України [11] та статтею 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII [12]. Беззаперечно, що при реалізації будь-якого з повноважень можуть бути виявлені законодавчі упущення. Однак законодавчі упущення найбільш істотно

порушують принцип правової визначеності, який формулює вимоги до нормативно-правових актів та є «невід'ємною складовою принципу верховенства права, що забезпечує передбачуваність нормативно-правових актів у контексті наслідків їх застосування. Вони також мають бути сформульовані достатньо чітко та зрозуміло для того, щоб забезпечити правомірну поведінку суб'єктів права. Цього вимагає принцип верховенства права, оскільки суб'єкт права, перед тим, як планувати свої дії, повинен чітко розуміти, якими будуть правові наслідки» [9, с. 616-619].

Аналогічні формулювання містяться у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 № [13]; у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 р. № 17-рп/2010 [14]; у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» від 20 грудня 2017 р. № 2-р/2017 [15]; у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 [16].

Враховуючи викладене, можна із повною впевненістю стверджувати, що принцип правової визначеності є складовою принципу верховенства права, а Конституційний Суд України здійснює свою діяльність на засадах верховенства права,

забезпечуючи верховенство Конституції України. Ґрунтуючись на вищевикладеному, є усі підстави резюмувати, що Конституційний Суд України буде виявляти законодавчі упущення у процесі реалізації усіх повноважень, передбачених статтями 150, 151, 151¹ Конституції України [11] та статтею 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» [12].

Суди у системі судоустрою України також покликані виявляти законодавчі упущення. Так, наприклад, у частині першій статті 61 Закону України «Про правотворчу діяльність» передбачено, що нормативно-правовий акт або окремий його структурний елемент визнається таким, що втратив чинність, у разі, якщо судом прийнято рішення про визнання його або окремого його структурного елемента протиправним та нечинним (для підзаконних нормативно-правових актів) [8]. На виконання зазначеного припису пункти 1 та 2 частини першої статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV визначають, що кожна особа має право в порядку, встановленому зазначеним Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом: а) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень; б) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень [17]. Крім того, частина перша статті 50 Закону України «Про правотворчу діяльність» встановлює, що дія нормативно-правового акта чи окремого його структурного елемента може бути зупинена судом для забезпечення позову в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України (крім законів) [8]. Зокрема, пункт 1 частини першої статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України передбачає, що позов може бути забезпечено зупиненням дії індивідуального акта або нормативно-правового акта, а частина п'ята зазначеної статті визначає, що зупинення дії нормативно-правового акта як захід забезпечення позову допускається лише у разі очевидних ознак протиправності такого акта та порушення прав,

свобод або інтересів особи, яка звернулася до суду з позовом щодо такого акта [17]. Аналізуючи зазначене, обов'язково необхідно врахувати положення пункту 1 статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України, у якій зазначається, що Верховний Суд за наслідками розгляду адміністративних справ може визнати акт Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України протиправним та нечинним повністю або в окремій його частині [17].

Досліджуючи суб'єктів та порядок усунення законодавчих упущень, варто звернути увагу на статтю 65 Закону України «Про правотворчу діяльність», де йдеться про усунення правових прогалин та їх подолання, а саме зазначається, що правова прогалина – це повна або часткова відсутність норми права, що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин. Подолання правової прогалини здійснюється за допомогою 1) аналогії закону, тобто шляхом застосування до неврегульованих суспільних відносин положень закону, який регулює подібні суспільні відносини; 2) аналогії права, тобто шляхом застосування до суспільних відносин, не врегульованих нормативно-правовими актами, загальних принципів права. Однак, суд не може застосовувати аналогію закону або аналогію права для визначення підстав, меж повноважень та способу дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, притягнення особи до юридичної відповідальності, оскільки для цього відповідний суб'єкт правотворчої діяльності зобов'язаний прийняти (видати) нормативно-правовий акт, що її усуває, актом того самого виду, що містить прогалину [8]. Водночас, Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX, на жаль, не містить розуміння законодавчих упущень, їх усунення та подолання, але із вище проаналізованої статті стає зрозумілим, що обов'язок усунення законодавчих упущень покладається, передусім, на суб'єктів правотворчої діяльності та суди. Знову ж таки є усі підстави констатувати, що особливу роль у цьому процесі відіграють саме конституційні суди.

Підтвердженням вищезазначеного може слугувати позиція судді Конституційного Суду України В. Городовенка, який наголошує, що законодавче упущення (legislative omission) – це інструмент, який активно використовується в практиці більшості органів конституційної юрисдикції, і навіть, як приклад, Рішення у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року. Зокрема, ЄСПЛ констатував, що порушення статей 11 та 7 Конвенції спричинені наявністю законодавчої прогалини (legislative lacuna) щодо регулювання свободи зібрань, яка існує в законодавстві України протягом більш ніж двох десятиліть [18, с. 82].

Говорячи про можливі способи подолання законодавчих упущень, аналіз Загальної доповіді Європейської комісії за демократію через право дає підстави виокремити наступні способи: виправити правову норму, що містить прогалину, шляхом тлумачення правової норми та подальшого заповнення прогалин; визнати правову норму, що містить прогалину, неконституційною, та вказати суб'єкту нормотворення на необхідність її усунення; не визнати правову норму, що містить прогалини, такою, що не відповідає Конституції, але піддати її критиці та порадити суб'єкту нормотворення, як усунути проблему, а також дати обов'язкове тлумачення судам, які мають враховувати тлумачення Конституційного Суду під час прийняття рішень у відповідних справах [3, с. 67].

При цьому хотілося б звернути увагу на те, що до компетенції Конституційного Суду України не входить дослідження та виявлення законодавчих упущень, а також їх кваліфікація у правовому регулюванні. Аналіз конституційних норм свідчить про те, що в положеннях Конституції України не міститься спеціальних повноважень та процедур дослідження законодавчих упущень Конституційним Судом України. Хоча, безумовно, в своїх актах Конституційний Суд України має вказувати на законодавчі упущення, декларувати необхідність нормативно-правового врегулювання певних правовідносин. Так, у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Центральної виборчої комісії щодо офіційного

тлумачення положень частин одинадцятої та тринадцятої статті 42 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України») від 25 березня 1998 року № 3-рп/98 зазначено: «Заповнення прогалин у законах, окремі положення яких Конституційним Судом України визнані неконституційними, не належить до його повноважень. Згідно зі статтею 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Виходячи з цього і відповідно до частини другої статті 19 Конституції України вирішення зазначених питань є прерогативою органу законодавчої влади – Верховної Ради України» [19].

Прикладом для перспективного запозичення можливих способів усунення законодавчих упущень може слугувати стаття 283 Конституції Португальської Республіки від 25 квітня 1974 року, яка називається «Неконституційність внаслідок прогалин у законодавстві» і яка регламентує, що на вимогу Президента Республіки, Омбудсмена або президентів Законодавчих зборів автономних регіонів на підставі порушення їх прав, Конституційний Суд розглядає і перевіряє, чи існує невиконання Конституції внаслідок упущення законодавчих заходів (omission of legislative measures), необхідних для виконання конституційних норм. У разі виявлення Конституційним Судом неконституційності унаслідок прогалини у законодавстві, він повідомляє про це компетентному законодавчому органу [20].

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що у випадку встановлення наявності законодавчого упущення, Конституційний Суд України, як орган, діяльність якого ґрунтується на принципі верховенства права, зобов'язаний не тільки вказувати на наявне законодавче упущення, але й може визначити орган, який повинен привести у відповідність до Конституції України акт, що аналізувався у процесі конституційного провадження [11]. Так, у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93,

190¹ Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 зазначено: «Верховній Раді України привести Кримінальний кодекс України у відповідність з цим Рішенням Конституційного Суду України» [21].

Подібно до цього у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 зазначається: «Положення частини другої статті 150 Конституції України щодо виконання рішень Конституційного Суду України необхідно розуміти так, що закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що відповідно до частини другої статті 152 Конституції України втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність». Крім того, Конституційний Суд України має право, у разі необхідності, покласти обов'язок на відповідні державні органи забезпечити виконання Рішення Суду [22].

Підтвердженням того, що Конституційний Суд України зобов'язаний не тільки вказувати на наявне законодавче упущення, але й може визначити орган, який повинен привести у відповідність до Конституції України акт, що аналізувався у процесі конституційного провадження, є стаття 97 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Зокрема, у статті 97 Закону визначається, що Суд може встановити у своєму рішенні чи висновку порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висно-

вку [12]. Важливим та ефективним засобом є право Суду вимагати від відповідних органів письмове підтвердження виконання рішення чи додержання висновку.

Упродовж зазначеного, варта уваги думка Ю. Євтошук, сутність якої у твердженні, що Конституційний Суд України на конституційному та законодавчому рівнях не наділений повноваженням розглядати конституційність законодавчих прогалин, навіть після впровадження в Україні інституту конституційної скарги. Однак, правознавиця переконана, що незважаючи на те, що «усунення законодавчих прогалин є повноваженням органу законодавчої влади, проте подолання таких дефектів законодавчого регулювання є компетенцією Суду в кожному конкретному випадку» [23, с. 139-140].

Таким чином, підсумовуючи викладене, є сенс констатувати, що Конституційний Суд України може і зобов'язаний констатувати наявність законодавчих упущень у правовому регулюванні. Проте таке встановлення законодавчих упущень не є основною і першочерговою діяльністю Конституційного Суду України. Конституційний Суд України не може повністю і остаточно заповнювати законодавчі упущення шляхом тільки офіційного тлумачення. Будучи правозастосовним органом,

Конституційний Суд України може виступати в якості «негативного» законодавця, коли визнає неконституційними акти або їх окремі положення. Проте заповнення законодавчих упущень, їх усунення або подолання не може бути здійснено Конституційним Судом України.

Здійснюючи контроль конституційності актів українського законодавства та даючи офіційне тлумачення Конституції України, Конституційний Суд України, перш за все, забезпечує верховенство Конституції України як Основного Закону, тому правотворчі органи повинні керуватися, крім конституційних та інших галузевих норм і принципів, рішеннями та правовими позиціями Конституційного Суду України, які в опосередкованій формі формулюють певні критерії нового регулювання суспільних відносин [11]. Адже, у разі констатації законодавчого упущення в унормуванні суспільних відносин найбільша шкода завдається принципу правової визначеності, який є складовою принципу верховенства права, а також системності, логічності, послідовності, якості та ефективності системи законодавства, його відповідності Конституції України, ясності, точності та передбачуваності унормованих суспільних відносин, ефективності доступу до правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Tainah Simões Sales. The gaps and the legal system (in)completeness. *Revista da Faculdade de Direito da UERJ-RFD- Rio de Janeiro*, 2013. V.1. N. 23.
2. George Goradze. Unconstitutional legislative omission and the status of the Autonomous Republic of Abkhazia. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*. 2021. Vol. XIV. No. 1, P. 139–150. URL : <https://doi.org/10.32084/tekapr.2021.14.1-13>
3. General Report of the XIVth Congress of the Conference of European Constitutional Courts on Problems of Legislative Omission in Constitutional Jurisprudence. *The Bulletin on Constitutional CaseLaw*. Strasbourg, December 2008. 238 p. URL : <https://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-e.pdf>
4. Христова Г. «Бездіяльність законодавця» як предмет конституційного контролю. *Юридичні наслідки визнання нормативного акта неконституційним для захисту прав людини в адміністративному судочинстві* : зб. матеріалів Міжнар. семінару-практикуму (м. Київ, 31 лип. 2020 р.) / Касац. адмін. суд у складі Верховного Суду. Харків : Право, 2020. 146 с. (С. 139–143).
5. Окрема думка судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі №1-252/2018(3492/18) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15⁻¹, 26 Закону України «Про кінематографію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-21#Text>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Мосюрчака Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 1 пункту 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII (щодо гарантій соціального захисту державних службовців) від 23 грудня 2022 р. № 3-р/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-22#Text>

7. Скрипнюк О. В. Конституційне право України : підруч. доля студ. вищ. навч. закл. К. : Ін Юре, 2010. 672 с.
8. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 354-IX. *Голос України*. 19 вересня 2023. № 32.
9. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Х. : Право, 2016. – Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (голова) та ін. Харків : Право, 2017. 952 с.
10. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1: А – Г. 672 с.
11. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 р. № 17-рп/2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» від 20 грудня 2017 р. № 2-р/2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text>
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20 червня 2019 р. № 6-р/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>
17. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
18. Городовенко В. В. Становлення концепції законодавчого упущення (legislative omission) у практиці Конституційного Суду України в контексті порівняльного правознавства. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Том 31. № 1. С. 78–102.
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Центральної виборчої комісії щодо офіційного тлумачення положень частин одинадцятої та тринадцятої статті 42 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України») від 25 березня 1998 року № 3-рп/98. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-98#Text>
20. Constitution of the Portuguese Republic. Seventh revision (2005). URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>
21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190¹ Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99#Text>
22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-00#Text>
23. Євтошук Ю. Роль конституційного судочинства у захисті фундаментальних прав особи у випадках законодавчих прогалин. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 1. С. 138–146.